

Лекція 23. ПІЗНАННЯ

ПЛАН

1. Сутність, структура та форми пізнавального процесу.
2. Агностицизм та його види.
3. Концепції істини.
4. Поняття практики. Структура практичної діяльності та її основні форми.

**(69) Сутність, структура та форми
пізнавального процесу.**

Проблема пізнання
людиною навколишнього світу
і власного буття відноситься
до такого розділу філософії як
гносеологія

ГНОСЕОЛОГІЯ

(теорія пізнання - від грецьких слів - «gnosis» - знання і «logos»-вчення)

це розділ філософії, в якому вивчаються такі **проблеми** як:

- природа і джерела пізнання, його можливості та межі;
- - відносини знання і реальності, суб'єкта та об'єкта пізнання;
- - форми та рівні пізнання; передумови пізнавального процесу;
- - критерії істинності знання тощо.

ПІЗНАННЯ

- сукупність процесів, процедур і методів набуття знань про явища і закономірності об'єктивного світу;
- вища форма відображення об'єктивної дійсності, процес вироблення знань;
  - це процес надбання, зберігання та розповсюдження нових знань;
- спосіб існування свідомості.

Типи пізнання

- Наукове - процес отримання об'єктивного, істинного знання.
- Художнє – відображення існуючої реальності через художні образи, знаки, символи, ситуації.
- Релігійне - створення або уточнення системи уявлень про Бога (як вважається, для порятунку людини).

Структура пізнавального процесу

- суб'єкт пізнання – людина, група, спільнота, суспільство в цілому;
- об'єкт пізнання - те, що пізнається (фрагмент навколишнього середовища);
- результат пізнання може мати такий вигляд:
  - істина (об'єктивні знання);
  - омана (не умисне викривлення дійсності);
  - брехня (свідоме викривлення інформації).

Пізнання

складається з:

- **чуттєвого пізнання;**
- **раціонального пізнання.**

Форми чуттєвого пізнання:

- **відчуття** – суб'єктивний образ об'єктивного світу (дає знання про якусь одну характеристику предмета);
- **сприйняття** – це цілісний образ предмета, що діє в певний момент на органи чуття;
- **уявлення** - це конкретні образи предметів чи явищ, які раніше діяли на органи чуттів.

Форми раціонального пізнання

- **поняття** - форма людського мислення, що відображає *суттєві ознаки* предметів, явищ об'єктивної реальності;
- **судження** - це форма думки, в якій щось стверджується або заперечується. У судженнях виражається зв'язок між поняттями, розкривається їх зміст, дається визначення.
- **умовивід** - це така форма думки, коли з одного чи кількох суджень виводиться нове судження, в якому міститься нове знання.

В історії філософії є такі підходи до розуміння складових пізнання

Емпіризм (грецьк. - досвід) вважав *чуттєве пізнання* основним і вбачав головну мету у дослідному вивченні об'єктів. Емпіризм близький до сенсуалізму. Цієї точки зору дотримувались англійські філософи XVII ст. Ф. Бекон, Дж. Локк, Т. Гоббс, французькі матеріалісти XVIII ст.

Раціоналізм (від лат. *rationalis* - розумний) визнає *розум* основою пізнання і поведінки людей. Раціоналісти XVII-XVIII ст. (Р.Декарт, Б.Спіноза, Г.Лейбніц) визнають основою пізнання – раціональне пізнання, яке спрямоване на визначення порядку нескінченного причинного ланцюга, що пронизує увесь світ.

Види знань

- наукові;
- художні;
- релігійні;
- **ЖИТТЄВІ.**

На сучасному етапі цінується такий тип знання як „know how” – „знаю як” (знання технологій).

(70). Агностицизм та його види.

Агностицизм – вчення, що

заперечує повністю або частково

можливість пізнання світу.

Деякі філософи вважають, що світ не пізнається.

Їх називають – агностиками.

Види агностицизму

1. Теологічний агностицизм.

У теології агностики відокремлюють культурно-етичну складову віри і релігії, вважаючи її світською шкалою моральної поведінки в суспільстві, від містичної (питання існування богів, загробного життя, релігійних ритуалів), яка непізнана. Головне – *вірити, щоб розуміти*.

2. Науковий агностицизм.

Існує як принцип в теорії наукового пізнання, який передбачає, що оскільки отриманий в процесі пізнання досвід неминуче спотворюється свідомістю суб'єкта, то суб'єкт принципово не здатний досягнути точну і повну картину світу. Цей принцип не заперечує пізнання, а лише вказує на принципову неточність будь-якого знання і на неможливість пізнати світ повністю і адекватно.

3. Філософський агностицизм

Види:

а) - **античний скептицизм** - філософська позиція, що висуває **сумнів** в якості основного принципу теоретичного мислення, особливо, сумнів у досяжності абсолютно достовірного і істинного знання про дійсність. Свої витoki ця позиція бере в античному скептицизмі (Піррон, Енесідем, Секст Емпірик), який сформулював тезу про *необхідність утримання від остаточних суджень* і визнавали можливість досягнення лише правдоподібного знання.

Скептицизм

можна розглядати як своєрідне «щеплення» проти будь-яких форм догматизму і в цій якості - як невід'ємну складову філософського і наукового підходу до світу.

Б) Агностицизм Давіда Юма (1711-1776, Шотландія)

Вважає, що в пізнанні ми маємо справу не з реальністю, але лише з даними чуттєвого досвіду. Наша свідомість, за Юмом, фіксує лише поверхневі властивості предметів і процесів, у той час як їх сутнісний вимір залишається для нас недоступним. Більше того, за такої постановки проблеми, саме питання про існування матеріальних речей, що породжують чуттєві сприйняття, залишається відкритим. **Соліпсизм** - визнається існуючим лише мислячий суб'єкт, а все інше оголошується таким, що існує лише в свідомості індивіда. Інше відомо тільки тому, що

в) Агностицизм І.Канта

І. Кант на відміну від Юма не ставив під сумнів існування об'єктів зовнішнього світу («речей в собі»), але вважав їх принципово непізнаваними. Людина може пізнати тільки "речі для нас". По Канту, впливаючи на органи чуття людини, «речі в собі» викликають найрізноманітніші відчуття, які завдяки апріорним формам чуттєвості набувають просторово-часову розмірність і упорядковуються за допомогою категорій розуму. Таким чином, те, що ми сприймаємо як предмет в певному сенсі являє собою конструкт, що виникає в результаті складної роботи свідомості. Перешкода між світом і суб'єктом, що пізнає його, обумовлена активною, конструктивною діяльністю свідомості.

Г) **теорія ієрогліфів** - згідно з якою людина пізнає не об'єктивні риси речей чи явищ, а символи, які не мають нічого спільного с предметами, які вони позначають.

- в «теорії ієрогліфів» Германа Гельмгольца, (1821-1894, Німеччина) знання є не дзеркальний образ, а символ реальності, що не має з нею ніякої схожості;
- в конвенціоналізмі Анре Пуанкаре (1854-1912, Франція) в основі наукових теорій лежать угоди між вченими, що приймаються з міркувань простоти і зручності.

(71) Концепції істини

1. **Класична** - істина – це вірне, адекватне відображення предмета в свідомості людини
2. **Конвенціональна (договірна)** – істина – це результат договору, згоди людей щодо трактовки будь якого явища чи предмета
3. **Прагматична** – істина – це все те, що приносить прибуток.
4. **Екзистенціальна** – істина – це наявність свободи вибору та душевного комфорту.
5. **Релігійна** – істина - це Бог та його настанови.
6. **Гегель** - істина – це дійсність, що відповідає поняттю (ідеалістичне трактування).
7. **Наше розуміння** – істина – це поняття про світ та окремі речі, що відповідає дійсності (матеріалістичне трактування істини, близьке до класичного розуміння істини).

(72) Поняття практики. Структура практичної діяльності та її основні форми.

Практика - це чуттєво-матеріальна діяльність людини, спрямована на перетворення природи, соціальних умов життя, специфічно людський спосіб взаємодії людини з оточуючим середовищем.

Форми практики

- **матеріально-виробнича** - процес впливу людини на природу, що здійснюється за певними технологічними та екологічними умовами і метою якого є перетворення природи у відповідності з потребами людини;
- **соціально-історична** - зміна (модернізація) суспільства, характеру соціального життя, політичних, юридичних, майнових та інших відносин.
- **науковий експеримент.**

Функції практики

- *основа пізнання;*
- *джерело і рушійна сила процесу пізнання;*
- *кінцева мета пізнання;*
- *критерій істини.*

Засоби практики

У виробничій практиці засобами діяльності виступають фізичні сили самої людини та різноманітний світ матеріального штучного створення засобів, а метою є створення певних предметів. У рамках **соціально-історичної практики** люди використовують в якості засобів громадські установи, соціальні інститути, політичні партії, інші об'єднання. Метою цього виду практичної діяльності є зміна суспільства, характеру соціального життя, політичних, юридичних та інших відносин.

Близькі до практики поняття

- Діяльність є поняттям більш широкого обсягу у порівнянні з практикою. Діяльність охоплює всі прояви людського соціального життя, які здійснюються як в практичній, так і в теоретичній формі.

- Праця - є більш вузьким поняттям стосовно практики. *Праця* - процес свідомої, доцільної діяльності людей щодо перетворення і пристосування навколишнього середовища для задоволення своїх потреб і інтересів; засіб самовираження й самоствердження особистості, реалізації її досвіду, інтелектуального і творчого потенціалу; спосіб відтворення соціальності.

Атрибутами праці є

Вміння, дисципліна, воля, творчість, взаєморозуміння.

НОВИМИ ФОРМАМИ праці є:

- віртуальна праця,
- праця як самоорганізована людиною вільна діяльність,
- фрілансинг - позаштатна співпраця,
- праця остарбайтерів тощо.

Фрілансер

(англ. Freelancer - вільний копійщик, вільний найманець; в переносному значенні - вільний художник) - **позаштатний працівник, приватний спеціаліст** . Будучи поза штату якої-небудь компанії, фрілансер може одночасно виконувати замовлення для різних клієнтів. Фрілансер найчастіше сам пропонує свої послуги - через інтернет (онлайн-робота), газетні оголошення або користуючись особистими зв'язками. Фріланс особливо поширений в таких областях діяльності, як журналістика (і інші форми діяльності, пов'язані з написанням текстів), юриспруденція, комп'ютерне програмування, архітектура, дизайн у всіх його проявах (реклама, веб-дизайн, дизайн інтер'єру і т. д.), переклад, фото- та відеозйомка, різного роду експертна та консультаційна діяльність, побутові послуги тощо. Ринок фріланс-послуг в даний час вже досить розвинений в Західній Європі і США і стрімко розвивається в Україні.

Тест 23

1. Розділ філософії, який вивчає природу і джерела пізнання, його можливості та межі.
2. Фрілансер – це ...
3. Хто з філософів стверджував, що «речі в собі» неможливо пізнати ?
4. Яка концепція істини стверджує, що істина – це наявність свободи вибору та душевного комфорту ?
5. ... - це чуттєво-матеріальна діяльність людини, спрямована на перетворення природи, соціальних умов життя, специфічно людський спосіб взаємодії людини з оточуючим середовищем.